

Bożena Taras

Uniwersytet Rzeszowski
ORCID: 0000-0002-2024-5246
bozenataras63@gmail.com

(NIE)LUDZKI PAN. OBRAZ PSA OFIARY W MEDIACH

(UN)HUMAN MASTER. THE IMAGE OF THE VICTIMISED DOG IN THE MEDIA

Abstrakt: Przedmiotem rozważań uczyniono negatywnie wartościowane agresywne zachowania człowieka wobec psa. Analizie poddano wyekscerpowane z mediów masowych opisy aktów ludzkiej agresji dokonanych na czworonogach oraz niewerbalne obrazy psów ofiar. Na podstawie interakcyjno-komunikacyjnej analizy aktów agresji ludzkiej wobec zwierząt określono jej elementy – podstawowe komponenty znaczeniowe obrazowania, takie jak: nadawca agresor, odbiorca ofiara, miejsce, czas, przyczyna, intencja (cel), działanie/zachowanie, skutek. Przyjęta w badaniach metoda pragmatyki komunikacyjnej pozwala ująć zjawisko agresji w kategoriach społecznych i podmiotowo potraktować psa – uczestnika aktu komunikacji.

Słowa kluczowe: agresja, pies, pragmatyka komunikacyjna

Abstract: The work treats negatively-valued aggressive human behaviour towards the dog. The descriptions of the acts of human aggression towards the four-legged excerpted from mass media and non-verbal offences against dog victims are analysed. The elements of human aggression against animals were determined on the basis of interactive-communicative analysis of the acts of aggression. They are the basic semantic components of imaging, such as: sender aggressor, recipient victim, place, time, cause, intention (purpose), action/behaviour, effect. The method of communicative pragmatics adopted in the study allows us to present the phenomenon of aggression in social categories and treat the dog as a participant in the act of communication.

Keywords: aggression, dog, communication pragmatics

*Wielkość narodu i jego postęp moralny można poznać po tym,
w jaki sposób obchodzi się on ze swymi zwierzętami.*

Mahatma Gandhi

W artykule przedstawiony zostanie obraz skrzywdzonego przez człowieka psa w agresywnym akcie komunikacji. Przedmiotem analizy czyni się wyekscerpowane z mediów masowych werbalne opisy skutków

agresywnych działań ludzi wobec psów oraz niewerbalne obrazy poszkodowanych przez nich zwierząt ofiar¹. Świadomie jednak nie zamieszcza się w tekście fotografii, ponieważ egzemplifikacje obrazowe są zbyt drastyczne². Badania nad zebrany materiałem poprzedza wprowadzenie do poruszanej problematyki. Jest to, po pierwsze, zaprezentowanie danych językowych – definicji i użyc leksemów *pies*, *psi*, *pieski* zarejestrowanych we współczesnych opracowaniach leksykograficznych (zob. Źródła leksykograficzne); po drugie, omówienie konceptualizacji pojęcia *agresja* przedstawionej w literaturze przedmiotu (zob. Taras, 2013). Zaproponowane ustalenia sytuują lingwistyczne ujęcie tematu w kategoriach pragmatyczno-komunikacyjnych.

Słowo *pies* we współczesnych źródłach leksykograficznych³

We współczesnych słownikach języka polskiego *pies* jest definiowany jako zwierzę domowe, „oswojone, używane np. do pilnowania domu, do polowania lub trzymane w domu dla przyjemności” (ISJP, s. 64). Wśród wielu wyrażen językowych znajdują się takie, które odzwierciedlają pozytywne obrazowanie, np. określenia: *czujny*, *wierny*, *dobry*, *łagodny pies*; *pies łasi się, liże po rękach, kręci/merda ogonem* czy związki frazeologiczne: *psie przywiązanie*, *psia wierność* ‘głębokie przywiązanie, bezwzględna, całkowita wierność’, *wierny jak pies* ‘bardzo wierny, bezwzględnie oddany, przywiązany’, *psie spojrzenie* ‘wyrażające wierność, przywiązanie’ (zob. ISJP, SFJP, SJP PWN, SJPS, SWJP, USJP, WSJP).

W polszczyźnie widać też liczne przykłady postrzegania psa jako gorszego rodzaju zwierzęcia (zob. ISJP, SFJP, SJP PWN, SJPS, SWJP, USJP, WSJP). Świadczą o tym takie środki językowe, jak: wyzwiska: *Ty psie (parszywy, pogański, zbójceki)!*, *Psie jeden!*, *Psi synu!*, deprecjonujące użycia przenośne: *pies niewierny* ‘obraźliwa nazwa dawana niemahometaninowi przez mahometan’, *psi los* ‘marny los’, *psia wachta* ‘wachta trwająca od północy do czwartej rano’, pejoratywnie nacechowane porównania: *łgać jak pies* ‘kłamać bezczelnie, bezwstydnie, bez skrupułów’, *traktować kogoś jak (parszywego) psa / pomiatać kimś jak psem* ‘bardzo źle kogoś traktować, poniewierać nim’. W języku zachowało się również świadectwo znęcania się nad psem – głodzenia, bicia, wyrzucania, zabijania, np. *ktoś głodny*,

¹ Artykuły stanowiące podstawę analizy pochodzą z lat 2008–2023 (zob. Materiały źródłowe).

² Zresztą nie każdy materiał źródłowy, będący podstawą analizy, został opatrzony obrazem psa ofiary (fotografią lub filmem). Przyczyną jest wstrząsający wygląd psa, nad którym się znęcano. Jeśli zdecydowano się na zamieszczenie oryginalnej wizualizacji, nieraz poprzedzano ją ostrzeżeniem, np. **UWAGA! Nagranie zawiera drastyczne sceny i jest nieodpowiednie dla wszystkich widzów.** W niektórych artykułach medialnych można znaleźć zdjęcia ilustracyjne, z kolei w innych w ogóle pominięto wizualizację, informując o tym odbiorcę; np. **Ze względu na zbyt drastyczny charakter filmu, nie udostępniamy go w tym artykule** [podkreślenia oryginalne – B.T.].

³ Wykaz współczesnych słowników językowych, będących podstawą opracowania, znajduje się na końcu artykułu (zob. Źródła leksykograficzne).

zmarznięty jak pies ‘o kimś bardzo głodnym, zmarzniętym’, *czuć się jak zbity pies* ‘czuć się bardzo źle’, *zbić kogoś jak psa* ‘bardzo kogoś zbić’, *wypędzić, wyrzucić itp. kogoś jak psa* ‘wypędzić, wyrzucić kogoś bez skrupołów’, *zabić, ubić kogoś jak psa* ‘zabić kogoś w sposób bezwzględny, okrutny’, *użyć jak pies w studni* ‘nie zaznać niczego dobrego’. Jest też w polszczyźnie leksyka podkreślająca odrębność wyglądu lub zachowania psa, np. *łapy, pysk, sierść, szczekać, ujadać, warować*, a nawet podkreślająca odrębność jego śmierci, traktowanej jako coś gorszego od śmierci ludzkiej: *zdychać jak pies* ‘umierać w nędzy i opuszczeniu’, *Zdechł pies!* ‘wszystko przepadło, nie ma wyjścia’⁴.

Współczesne słowniki językowe (ISJP, SFJP, SJP PWN, SJPS, SWJP, USJP, WSJP) odnotowują słowo *pieski* jako wyraz używany w znaczeniu ‘nędzny, zły, marny, pożałowania godny’ w odniesieniu do: *pogody, charakteru, humoru, losu czy życia*. Przymiotnika *pieski* używa się w znaczeniu metaforycznym. Słowo *pieski* ma znaczenie przenośne, które odnosi się do życia człowieka; mówi się w ten sposób o życiu, które jest ciężkie i nędzne jak żywot psa. Zatem wyrażenie *pieskie życie* oznacza w odniesieniu do człowieka ‘życie nędzne, pełne wyrzeczeń i trudności’, w odniesieniu do psa ‘życie nędzne, marne, pożałowania godne’⁵. W czym zatem należy się doszukiwać owej tragicznej doli? Przede wszystkim w aktach agresji fizycznej wobec psa, których skutki są widoczne w bezpośrednim kontakcie z nim. Nie można też wykluczyć agresji psychicznej. Jednak o tego typu formach znęcania się nad zwierzęciem rzadko można dowiedzieć się wprost, np. z relacji świadków zdarzenia lub z zarejestrowanej relacji.

Konceptualizacja pojęcia *agresja*

Tematyka agresji była przedmiotem wielu badań. Zajmowano się m.in. konceptualizacją pojęcia *agresja* oraz aktami agresji słownej w kontaktach międzyludzkich, w przestrzeni publicznej i medialnej (Taras, 2013). W niniejszym tekście przedstawiony zostanie obraz psa będącego ofiarą stosowanej wobec niego agresji. Rozważania poprzedzi omówienie rozumienia znaczenia słowa *agresja*.

Z obszernej analizy rozumienia pojęcia *agresja*, przedstawionej w książce *Agresja. Studium semantyczno-pragmatyczne* (Taras, 2013, s. 59–153), wynika, że jest to pojęcie wieloznaczne. W znaczeniu słowa *agresja* jest utrwalony obraz świata widziany, porządkowany i hierarchizowany przez uczestników aktu agresji. Utrwalony w języku obraz agresji jest heterogeniczny: wielowarstwowy i wieloaspektowy. Wprawdzie na podstawie analizy materiału egzemplifikacyjnego w odmianie potocznej współczesnej polszczyzny można wskazać cztery ogólne

⁴ Więcej na temat socjokulturowej deprecjacji psa w polskiej frazeologii, a zwłaszcza paremiologii, zob. Zarski, 2012, s. 85.

⁵ Przymiotnik *pieski* (podobnie jak *psi*) wprowadza ocenę ujemną (Pajdzińska, 1995, s. 18).

profile składające się na znaczenie pojęcia *agresja*: 1. AGRESJA TO DZIAŁANIE, 2. AGRESJA TO ZACHOWANIE, 3. AGRESJA TO EMOCJE, 4. AGRESJA TO KTOŚ/COŚ, jednak nie można pominąć faktu, że konceptualizacje agresji zaproponowane przez badanych: uczniów, studentów i więźniów, nie są jednolitym zbiorem obrazowania świata. Nakreślone w ich wypowiedziach obrazy nie tylko unaoczniają różnice w pojmowaniu przez nich pojęcia *agresja*, ale przede wszystkim dowodzą, że na obrazowanie świata wpływają ich doświadczenia życiowe.

Na przykład w zaproponowanej przez nich konceptualizacji zabrakło psa jako ofiary. Wśród odbiorców, wobec których stosuje się agresywne działania, zarówno studenci, jak i więźniowie wymienili *zwierzęta*, studenci podali jeszcze *istoty żywe*, natomiast w wypowiedziach młodzieży szkolnej nie pojawiają się ani *zwierzęta*, ani *pies* jako ofiary przemocy.

Między użytkownikami polszczyzny rysują się różnice w konceptualizacji pojęcia *agresja*. Punkt widzenia motywowany jest ich negatywnymi emocjami, stąd w konceptualizacjach dominuje ujemne zabarwienie tego pojęcia i określenie aktów agresji słowem prymarnie o silniejszym nacechowaniu pejoratywnym konotującym intencjonalne zło: brutalność, siłę, przymus. Zatem w potocznym rozumieniu słowa *agresja*: AGRESJA TO przede wszystkim PRZEMOC.

W źródłach leksykograficznych *przemoc* definiowana jest jako „brutalne działanie, w którym ktoś stosuje siłę, by narzucić komuś swoją wolę lub wymusić coś na kimś” (Bańko red., 2000, s. 317). Można ją więc określić jako świadome, niejednolite, o różnych implikacjach działanie podejmowane przez uczestnika aktu komunikacji w określonym miejscu i czasie, a odnoszące się do różnych obszarów rzeczywistości pozajęzykowej. Jednym z nich jest przemoc wobec zwierząt, w tym przemoc wobec psa, którą czyni się przedmiotem niniejszej refleksji badawczej.

Intencjonalność aktu agresji

Najważniejszym aspektem w pojmowaniu agresji jako przemocy jest intencjonalność. Intencja wywołania u odbiorcy negatywnych konsekwencji w wyniku działań podjętych przez nadawcę – wyrządzenia szkody lub spowodowania obrażeń – pozwala zaklasyfikować jako agresywne:

- (1) działania (np. strzał), które albo doprowadziły do zamierzonych konsekwencji, albo nie doprowadziły do nich (np. śmierć, kalectwo, zranienie),
- (2) brak działań (np. nieudzielenie pomocy).

Akt agresji/przemocy to zatem akt komunikacji, którego intencją nadawczą jest wyrządzenie krzywdy odbiorcy, bez względu na aspekt pragmatyczny aktu: jego fortunność lub niefortunność.

Analizowane w kategoriach komunikologii zachowania agresywne należy rozumieć jako świadome działania nadawcy agresora, tj. rodzaj strategii nadawczej,

po którą sięga, by osiągnąć określone cele komunikacyjne. Postać aktu agresji czy konstytuujących go działań zależy od sytuacji, w której znaleźli się jego uczestnicy, a z którą wiążą się określone (językowe lub niejęzykowe) formy zachowania, determinowane funkcjami związanymi z uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi. W zasadzie każde działanie nadawcy można odczytać jako agresywne. Zależy to od sposobu postrzegania świata. Jak zauważa Jolanta Maćkiewicz, różni ludzie spoglądają „na ten sam fragment rzeczywistości z odmiennych punktów widzenia, zgodnie z własnymi potrzebami i odczuciami” (Maćkiewicz, 1999, s. 22–23). Zatem nie wszyscy agresywne zachowania człowieka wobec psa uznają za czyny naganne i niedopuszczalne. Omówienie wszystkich punktów widzenia, wszystkich przejawów agresywności nie jest możliwe, dlatego rozważania ograniczone zostaną do wybranych przykładów przemocy człowieka wobec psa.

Warto jeszcze zaznaczyć, że słowo *przemoc*, rozumiane przez Leszka Kołakowskiego jako wszelkie użycie siły albo groźba siły w celu: zmuszenia innych ludzi do określonych zachowań, udaremnienia jakichś działań czy po prostu wyrządzenia czegoś złego innym dla własnej przyjemności, jest zastrzeżone dla stosunków międzyludzkich, jako że „przemoc jest częścią kultury, nie zaś natury”, bo nie mówi się o przemocy czy agresji, gdy wilk zagryza sarnę a jaskółka połyka komara (Kołakowski, 2004, s. 73). Agresja wewnątrzgatunkowa nie jest bowiem niszczycielką siłą, lecz zachowaniem – instynktem przystosowawczym, niezbędnym do przetrwania gatunku. Agresja i przemoc jako działania intencjonalne są zatem obce zwierzętom, czego nie można powiedzieć o człowieku.

Agresja oraz zachowania i postawy agresywne człowieka wobec zwierząt mają ujemną waloryzację aksjologiczną⁶. Sprzyja temu nie tylko wieloznaczność słowa *agresja* lub jego nieostrość znaczeniowa, ale również kontrowersje teoretyczne związane z przyczynami i przejawami działań agresywnych. Zachowanie agresywne jest jednym z przejawów ludzkiej działalności. Jego znaczenie zależy, jak pokazuje Jolanta Maria Wolińska, z jednej strony od konkretnej sytuacji, celu i skutków agresji (Wolińska, 2003, s. 9), ale może być również analizowane z punktu widzenia obserwatora (standardów normatywnych) albo podmiotu czy obiektu (ofiary) działań agresywnych (Wolińska, 2003, s. 19). Agresję należy zatem postrzegać w kategoriach komunikacyjnych.

Obraz psa ofiary

W dalszej części rozważań, tj. w części analitycznej, pokazany zostanie obraz psa ofiary na podstawie wyekscerpowanych z mediów przykładów (zob. Materiały źródłowe). Podstawowymi komponentami znaczeniowymi obrazowania są ele-

⁶ Pokazują to liczne badania językoznawcze, zob. np.: Anna Pajdzińska (1995, s. 5–20), Katarzyna Sobstyl (2019a, s. 227–238).

menty odnoszące się do aspektów interakcji komunikacyjnej. Są to takie elementy aktu agresji, jak: 1. ofiara, 2. agresor, 3. miejsce, 4. czas, 5. przyczyna, 6. intencja (cel), 7. działanie/zachowanie, 8. skutek.

1. Ofiara aktu agresji

Pies jest uczestnikiem aktu agresji, wobec którego stosuje się przemoc. Jest bezpośrednim odbiorcą agresywnych działań skierowanych przeciwko niemu, których wynikiem, często też celem, jest wyrządzenie mu krzywdy. W zebranych materiale psa nie określa się wprost słowem *ofiara* i nie nadaje mu statusu pokrzywdzonego. Wśród leksyki nazywającej psa ofiarę pojawia się albo słownictwo ogólne nienacechowane: *czworonóg/czworonogi, pies, suka, szczeniak/szczeniaki/szczenięta, zwierzę/zwierzęta*, albo nacechowane dodatnio: *buldożek francuski, kundelek, labradorka, malutka, psiak, psina, suczka / suczka w typie jamnika, sunia*. Są też nazwy ras psów, np. *amstaff, berneński pies pasterski, buldog francuski, chihuahua, jamnik, owczarek niemiecki, shih tzu, wyżeł weimarski, rasa mieszana*, czy nazwy własne – imiona, np. *Azaf, Belka, Dżambo, Fijo, Forest, Furia, Gerda, Kuba, Layla, Lucky, Maggie, Mela, Misiu, Oczko, Paris, Perelka, Sara, Shanti, Zizi*. Niejednokrotnie są to imiona, np. *Belka, Gerda, Mela, Oczko*, nadawane psom przez osoby, które ratują im życie. Pomagających jest wielu, m.in. leśnicy, weterynarze, pracownicy fundacji, lecznicy lub kliniki weterynaryjnej czy ludzie, którzy znaleźli skatowane zwierzę.

W analizowanym materiale czasami bywa również określany wiek psa: *dwu-letni Misiu, 3-letnia suczka, siedmioletni wyżeł, 13-letnia Perelka, 14-letnia suka amstaffa, Lucky (6 l.), 3-miesięczne szcenię, czteromiesięczny szczeniak – Fijo, pięciomiesięczna suczka, 10-miesięczny szczeniak / buldożek francuski*, chociaż nie zawsze dokładnie: *Gerda [...] ma kilkanaście lat; malutka, bo zaledwie kilkumiesięczna suczka*.

O tym, że pies jest ofiarą agresji, często można dowiedzieć się bezpośrednio z dołączonego do artykułu zdjęcia. Natomiast w warstwie werbalnej okrucieństwo wobec czworonoga sygnalizuje tytuł tekstu [przykłady (1)–(9)] oraz odsłaniają kolejne akapity z nacechowanym ekspresywnie słownictwem, obrazujące m.in. wygląd psa oraz działania człowieka stosowane wobec niego [przykłady (10)–(16)].

Oto wybrane egzemplifikacje:

- (1) **Zakopał psa żywcem w lesie**⁷
- (2) **Utopiła swojego psa. Zwierzę miało skrępowane łapy i pysk**
- (3) **Pozbawili ciężarną suczkę oczu, odcięli ucho, złamali szczękę**
- (4) **Ten pies przeżył prawdziwe piekło**

⁷ W przykładach zachowano oryginalną leksykę i składnię, poprawiono natomiast błędy ortograficzne i interpunkcyjne. Wprowadzono również odautorskie podkreślenia.

- (5) **Bestialsko skatował 3-miesięczne szczenię. 62-latek postrzelił je z wiatrówki**
- (6) **Skatował psa sąsiada szciotką. Szokujące tłumaczenie seniora z Podlasia**
- (7) **Szczyt okrucieństwa. Wlał psu całą butelkę domestosa do pyska**
- (8) **Brutalnie skatował psa. „Widok nie do opisania”**
- (9) **Skatowany pies. „Zmiażdżone płuca, uszkodzona wątroba, oczy wypadły z oczodołów”**
- (10) **Powbijane zęby, zбитy rdzeń kręgowy, krwiaki, złamane żebra i paraliż. To obrażenia psa o imieniu Fijo.**
- (11) **Suce widać wszystkie kości, oczy są w tragicznym stanie, pies nie jest w stanie się poruszać, nie wstaje, chodzą po nim mrówki.**
- (12) **[S]uczka została przywiązana przez właściciela na działkach, na których rzadko się ktoś pojawia i pozostawiona na pewną śmierć głodową. [...] jest skrajnie odwodniona i wychudzona – waży zaledwie 4 kg. Ma też objawy tzw. zespołu przedsiolkowego – porusza się, chodząc cały czas w kółko.**
- (13) **Ktoś tego psa potraktował jak żywą tarczę. Nie chce mi się wierzyć, że tyle śrutu mogło w niego trafić przypadkiem. Już z jego pyska wyciągnęliśmy siedem, a w ciele tkwi jeszcze czternaście pocisków. [...] czeka go przynajmniej jeden [zabieg]. [...] będzie miał usuwane kule z nosa i z napletka, może także z brzucha. Części nie da się usunąć, bo są za blisko kręgosłupa [...]. Nieladnie się poprzedni właściciel zachował. Musiał przywiązać psa krótko i strzelać bezpośrednio do psa.**
- (14) **Suczka na całym ciele ma rany cięte i klute. Nie wiemy, jak długo cierpiała i przez co dokładnie przeszła. Wygląda tak, jakby ktoś owinął ją drutem kolczastym. Rany te grożą martwicą skóry. Widać, że sunia bardzo cierpi.**
- (15) **Wstępne badania weterynaryjne wykazały, że suczka była wykorzystywana seksualnie.**
- (16) **Makabrycznego odkrycia w Hucie Komorowskiej dokonał mężczyzna, który poszedł do lasu z dwójką wnuków. W pewnym momencie usłyszeli ciche piski i skomlenie. Okazało się, że to pies, który był zakopany w półmetrowym dole. Wystawał mu tylko fragment pyska, bo prawdopodobnie próbował się sam odkopać. Pies miał obrożę, do której był przyczepiony łańcuch. Wyglądał, jakby był poobijany.**

2. Agresor

Na podstawie zebranego materiału rysuje się wyraźny obraz agresora: jedynym nieprzyjacielem psa jest człowiek. Wśród słów nazywających napastników pojawia się leksyka nacechowana: *bestia* (4 x), *oprawca/oprawcy / oprawcy czworonoga / oprawczyni* (19 x), *psychopata*, *sadysta/sadyści* (2 x), *sprawca/sprawczy/sprawcy* (28 x), *strzelec*, *zoofil*, *zwyrodnialec/zwyrodnialcy* (5 x), *źli ludzie*, jednoznacznie wskazująca na winę agresywnych uczestników aktu komunikacji. W analizowanych tekstach wiele jest też określeń nienacechowanych: *człowiek*, *kobieta*, *łodzianin*, *mężczyzna / mężczyzna i jego partnerka*, *starszy mężczyzna*, *opiekunka*, *para / para mieszkańców Jeleniej Góry*, *sądca/sądzynka*, *właściciel/właścicielka/właściciele*, *27-latek / 27-letnia Joanna S.*, *32-latek*, *33-latek*, *36-latek*, *45-latek z Łodzi*, *51-letni mieszkaniec Łomży*, *52-latek z Tarnobrzega (woj. podkarpackie)*, *55-letni mieszkaniec gminy Majdan Królewski*, *62-latek*, *65-latek*, *mieszkaniec Łodzi/Świdnika /*

osiedla Sobów; mieszkanka Florydy; ktoś, na podstawie których można odtworzyć wybrane cechy agresora, np. płeć (*kobieta, mężczyzna, mieszkaniec, mieszkanka, sędzianka*), wiek (np. *33-latką, 45-latek, 51-letni, 62-latek*), stosunek własnościowy (*właściciel/właścicielka/właściciele*) czy miejsce zamieszkania (np. *Floryda, Jelenia Góra, Łódź, Świdnik, gmina Majdan Królewski*).

Agresorami są przede wszystkim mężczyźni, rzadko kobiety czy pary – w podanych analizie tekstach są to wyłącznie osoby żyjące w związku partnerskim / konkubinacie. W nielicznych przypadkach, gdy toczy się postępowanie karne przeciw sprawcy znęcania się nad psem albo poszukuje się go, np. listem gończym, pada jego imię i inicjał nazwiska (*poszukiwany Bartosz D.; Joanna S.; Monika W. (39 lat) i Tomasz L. (44 lata); oskarżeni Natalia S. i Wojciech K.*). Tylko jednokrotnie pojawia się pełne imię i nazwisko osoby, której postawiono zarzut *znęcania się nad zwierzęciem ze szczególnym okrucieństwem*. Aresztowana nazywa się *Erica Black: 32-letnia kobieta [mieszkanka Florydy – B.T.] celowo utopiła swojego psa w basenie, później chwaliła się jego truchłem w mediach społecznościowych*.

3. Miejsce

W analizowanych przykładach kategoria miejsca bywa określana wprost. Akty agresji człowieka wobec psa mogą zdarzyć się wszędzie. Właściwie długość i szerokość geograficzna nie mają znaczenia, bo pies bywa maltretowany w Ameryce Północnej, Azji czy Europie. W tekstach podawane są zarówno nazwy państw, jak i miast, np.: *Grecja, Liban, Polska, Rumunia, USA, Wielka Brytania, Houston*. W Polsce do agresywnych zachowań dochodzi w wielu częściach kraju. W materiale egzemplifikacyjnym odnotowano: nazwy regionu: *Dolny Śląsk, Małopolska, Opolszczyzna, Podkarpacie, Podlasie, Pomorze, Śląskie, Floryda*; nazwy miast: *Białystok, Chełmża [...] w pobliżu Torunia, Jelenia Góra, Katowice, Kłodzko, Lublin, Łomża, Łódź, Nowy Sącz, Poznań, Świdnik, Świętochłowice, Tarnobrzeg, Warszawa, Wrocław*, nazwy wsi: *Aleksandrów, Błażkowa, Brzeska Wola, Huta Komorowska, Huta Podgórna, okolice Pasternika, podprzemyskie Maćkowice, podprzemyskie Pikulice, Suchowola, Ścinawka Średnia w gminie Radków*, nazwy okręgów administracyjnych: *województwo – dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, mazowieckie, podkarpackie, podlaskie, śląskie*; powiat – *sokólski*; gmina – *Białobrzegi, Radków, Wołyń*; nazwy dzielnic, osiedli i innych miejsc: *dzielnica Bałuty w Łodzi, osiedle Południe w Łomży, osiedle Sobów w Tarnobrzegu, Park Szczęśliwicki, staw Zacisze w Świętochłowicach; hrabstwo Brevard*. Obok nazw własnych są również określenia miejsc zarówno w przestrzeni zewnętrznej, otwartej – miejskiej i pozamiejskiej: *bruk/chodnik, kontener na śmieci, ulica, podwarszawskie ulice, posesja, działki, park, las / las pod Lwówkiem Śląskim / las pod Przemyślem, 500 metrów od najbliższej drogi; pobocze drogi, rów / przydrożny*

rów, basen, potok, rzeka, staw, jak i wewnętrznej, zamkniętej – boks, kamienica przy ul. Fabrycznej w Łodzi, kojec, mieszkanie / mieszkanie przy ulicy Bema na Bałutach, piwnica, piwniczka na nieogrodzonej posesji, podłoga, pomieszczenie, schowek bagażowy [w samolocie – B.T.], wanna. Mamy tutaj do czynienia z ogólnym określeniem kategorii miejsca, ponieważ może być to dowolny punkt w jakiejś nie do końca dookreślonej przestrzeni – bliższej lub dalszej.

Wreszcie niektóre akty agresji bywają sytuowane w ramach przestrzennych łączących wcześniej omówione aspekty, czyli dookreślenie i niedookreślenie kategorii miejsca, np. w *jednym z mieszkań na osiedlu Południe; jakieś 100-200 metrów od miejsca zamieszkania właściciela; po jednej z podwarszawskich ulic; przy ulicy na terenie posesji przy jednej z przecznic ul. Kunickiego w Lublinie; w rejonie ulicy Folwarcznej i pętli tramwajowej na poznańskim Franowie; na chodniku przy ulicy Podgórznej w Poznaniu; na jednym z podwórek w miejscowości Huta Podgórzna; w jednym ze świętochłowskiich stawów; nieopodal jednej z dróg w nieznanym, libańskim mieście.*

4. Czas

W wielu przykładach została doprecyzowana rama czasowa; w relacji pojawia się konkretna data, dzień tygodnia, a nawet pora dnia: *15 marca 2018; W piątkowy poranek, 15 lutego* [2019 r.]. W analizowanym materiale wskazano również porę roku (*jesień, zima*).

Jednak nie w każdej relacji kategoria czasu jest ściśle określona. O czasie tragicznych wydarzeń można dowiedzieć się również pośrednio. W relacjach podawane są na przykład nazwy dnia tygodnia czy miesiąca, które łatwo dookreślić, jeśli zestawione zostaną z datą publikacji. Zatem, jeśli do aktu agresji doszło *W środę*, a tekst opublikowano 29 sierpnia 2019 r., to środa przed datą publikacji wypadła 28 sierpnia 2019 r. Natomiast jeśli *Do ujawnienia zdarzenia doszło w marcu br.*, a tekst ukazał się 27 października 2023 r., to wiadomo, że czasem informacyjnym jest rok 2023. Z kolei w relacji z 18 lipca 2019 r. (godz. 17:10) opisano napastliwe zachowania człowieka wobec psa, do których doszło w czwartek, czyli w tym samym dniu.

Inne przykłady niedookreślenia czasu, w którym doszło do agresji: *2 października po godzinie 23:00 na Komendę Miejską Policji w Łodzi wpłynęło zgłoszenie.* [publikacja z 4.10.2020 r., godz. 19:21]; *Do zdarzenia doszło pod koniec sierpnia tego roku.* [publikacja z 3.10.2020 r., godz. 19:38]; *Do zdarzenia doszło w ubiegły piątek we Wrocławiu.* [publikacja z 13.01.2021 r., godz. 13:30]; *Makabryczne sceny rozegrały się w niedzielę na Podlasiu.* [publikacja z 14.09.2021, godz. 20:56]; *Do szokującego zdarzenia doszło na początku września w Łomży (woj. podlaskie).* [publikacja z 21.12.2021 r., godz. 14:37]; *Przestępstwo miało miejsce jesienią 2020 roku.* [publikacja z 2.02.2022 r., godz. 5:45; aktualizacja: 9.03.2022 r., godz.

13:58]; *Dramatyczne sceny rozegrały się a jednej z posesji na Dolnym Śląsku w niedzielę po południu*. [publikacja z 25.05.2022 r. godz. 18:16; aktualizacja: 19:00]; *Makabrycznego odkrycia dokonali przypadkowi spacerowicze we wtorek 8 sierpnia*. [publikacja z 10.08.2023 r., godz. 21:44]; *Koszmarna historia miała miejsce w poprzedni weekend w Poznaniu*. [9.08.2023 r., godz. 22:05].

Dla pokazania obrazu psa ofiary wyznacznikiem ważniejszym niż czas informacyjny jest długość trwania⁸ aktu agresji, w wyniku którego dochodzi do mniej lub bardziej tragicznych skutków. Na przykład w jednym z analizowanych tekstów podano, że pies był głodzony przez cztery miesiące, w następstwie czego był tak wychudzony i słaby, że nie mógł o własnych siłach opuścić pomieszczenia, w którym był zamknięty: *Labradorka przebywała w strasznych warunkach przez cztery miesiące, nie miała siły, by samodzielnie opuścić boks*. W innym przekazie doprecyzowano, że *od stycznia do maja 2016 roku [właściciele] znęcali się nad swoimi dwoma psami, zadając im cierpienie przez stosowanie różnych form, jak np. bicie, głodzenie, podanie środka żrącego, podduszanie, podtapianie, i doprowadzając do zewnętrznych lub wewnętrznych obrażeń ciała – oka i ucha czy przełyku*.

O tym, że akt agresji nie był aktem jednorazowym, lecz rozciągniętym w czasie, świadczą również obrażenia zewnętrzne utrwalone na fotografiach lub filmach, np. wygląd skóry, brak sierści, wystające kości, brak dwóch łap.

Trudno byłoby zaś precyzyjnie ustalić długość trwania aktu agresji. Stąd w analizowanym materiale w relacjach o cierpieniu psów na ogół nie dookreślano kategorii czasu, wskazując wyłącznie w przybliżeniu czasokres męczarni, np. *Wiele dni cierpiał uwięziony we wnykach; zwierzęta były głodzone przez bardzo długi okres; Pies spędził we wnykach co najmniej tydzień, dwa; ok. 3 tygodni temu uległ wypadkowi*. Wyjątkiem jest podróż samolotem; czas trwania lotu to bowiem czas cierpienia psa, który *był zamknięty przez trzy godziny bez dopływu powietrza*. [...] *Buldożek francuski zdechł podczas trzygodzinnego lotu z Houston do Nowego Jorku*. [...] *Kiedy samolot wylądował, a właścicielka psa otworzyła schowek, okazało się, że pies nie daje oznak życia*.

5. Przyczyna

Tylko w nielicznych przykładach, które poddane zostały analizie, podano przyczyny napastliwości w akcie komunikacji. Wśród czynników wywołujących zachowania agresywne człowieka wobec psa wskazano słabość charakteru – emocjonalność, nałogi: negatywne emocje (podenerwowanie, strach), popęd, alkohol,

⁸ Długość trwania jest jednym z trzech składników fizycznych tła aktu mowy (tj. sytuacji/konsytuacji) wyróżnionych przez Krystynę Pisarkową (1978, s. 8). Pozostałe elementy to pora (np. dnia, tygodnia, roku) oraz relacja czasowa (bezczasowość, równoczesność, nierównoczesność) do omawianego aktu mowy.

oraz wpływy zewnętrzne: problemy finansowe, uwarunkowania społeczne (przedmiotowe traktowanie zwierząt). Potwierdzają to wybrane egzemplifikacje:

- (17) *Oskarżony przyznał się przed sądem rejonowym do wyrzucenia psa z balkonu. Stwierdził, że był zdenerwowany sytuacją w pracy i irytowało go zachowanie psa wskakującego na stół.*
- (18) *Kobieta w rozmowie z policjantami przyznała się do zabicia zwierzęcia. Tłumaczyła, że pies był agresywny i obawiała się, że coś jej zrobi.*
- (19) *[M]ężczyzna zaatakował swojego psa rasy shih tzu. Jak tłumaczył później policji, **kopnął go po tym, jak zwierzę go ugryzło.** [...] Policja, która przyjechała na miejsce, sprawdziła 51-latkę na obecność alkoholu. Okazało się, że ma prawie 1,5 promila alkoholu.*
- (20) *Mężczyzna był pijany, miał ponad 2,5 promila alkoholu w organizmie. Podczas wstępnej rozmowy z policjantami przyznał, że pies należał do niego. Powiedział, że **zakopał zwierzę, bo zostało potrącone przez samochód i sądził, że nie żyje.***
- (21) *[M]ężczyzna zleca koledze zabicie suczki i jej psiego dziecka, bo ta za często się szczeni, a on nie ma pieniędzy na odchowanie zwierząt.*
- (22) *67-latek wyrzuca pięć maleńkich szczeniaków do śmietnika, potraktował je jak odpadki, bo „**ma trudną sytuację materialną**”.*
- (23) *Oskarżeni nie przyznali się do popełnienia zarzucanego im czynu. Wyjaśnili, że faktycznie psy nie dostawały tyle karmy, ile powinny, ale wynikało to jedynie z ich problemów finansowych i braku środków pozwalających na ich właściwe żywienie. Wskazali też, że nigdy nie uderzyli psów.*
- (24) *Ludzie nie myślą o tym, że zwierzęta mają uczucia. Te przypisują tylko ludziom, więc zwierzęta traktują jak przedmioty [...]. Ludzie nie zdają sobie sprawy z tego, że zwierzęta cierpią. Dla niektórych to przedmioty, które nie odczuwają bólu. Ten przecież może odczuwać tylko człowiek. To taki brak empatii i wyobraźni [...]. Zwierzęta odczuwają ból i cierpienie tak samo jak my. [...] Posiadają komórki odpowiedzialne za odczuwanie bólu i cierpienia, fizycznego i psychicznego.*

Nie zawsze agresorzy podają przyczynę znęcania się nad psem czy przyznają się do okrucieństwa wobec niego, czasami wręcz zasłaniając się niepamięcią wynikającą z upojenia alkoholowego. Wśród przyczyn napaści człowieka na psa wymienia się również przykład źle pojętej troski o własne zwierzę:

- (25) *Mężczyzna miał skatować zwierzę kijem od szczotki. [...] Swoje zachowanie tłumaczył faktem, że pies sąsiada notorycznie przychodził na jego posesję, a on obawiał się o swoją „suczkę”.*

W tle agresywnych działań człowieka zawsze pojawiają się zachowania psa, których agresorzy nie akceptują i w ten sposób starają się usprawiedliwić swoje postępowanie wobec czworonoga. Na przykład:

- (26) *Powiedział, że wyrzucił psa, ponieważ ten **zalatwił swoje potrzeby fizjologiczne w mieszkaniu.** 45-latek zajmował się zwierzęciem dopiero od tygodnia, ale ze względu na ten incydent, nie chciał go dłużej trzymać.*
- (27) *Przyznał się do zabicia zwierzęcia. Tłumaczył, że pies **był nieposłuszny, ciągle uciekał i wyrządał szkody w innych domostwach.***
- (28) *Pies wskoczył na stół, więc postanowił go ukarać. Wyrzucił zwierzę z balkonu [na ósmym piętrze].*

W analizowanym materiale aspekt przyczynowości w akcie komunikacji odnosi się nie tylko do bodźców stanowiących podstawę agresywnych zachowań człowieka

wobec psa, ale również do czynników będących bezpośrednią przyczyną okaleczenia lub zgonu psa. Najczęstszym sposobem wyrządzenia krzywdy zwierzęciu jest stosowanie przemocy fizycznej, np.

(29) *Potwierdzono, że suczka rasy mieszanej poniosła śmierć na skutek uderzeń ciężkim przedmiotem.*

(30) *Kobieta wchodzi z pupilem do wody, a następnie zaczyna go topić. Bezbronne zwierzę po chwili umiera z braku powietrza.*

Wyjątkowo zdarza się, że przyczyną niezamierzonego okrucieństwa wobec psa staje się bezmyślność człowieka, tak jak to miało miejsce w trakcie lotu z Houston do Nowego Jorku, podczas którego *Obsługa samolotu nakazała zamknięcie zwierzęcia w schowku na bagaże. Buldog francuski nie przeżył. Amerykańskie media podały, że przyczyną śmierci psa mógł być brak dopływu powietrza, mimo że schowki bagażowe nie są hermetyczne. Amerykańskie linie lotnicze United Airlines wzięły na siebie „pełną odpowiedzialność” za śmierć 10-miesięcznego szczeniaka i oświadczyły, że „To był tragiczny wypadek, który nigdy nie powinien być się zdarzyć”.*

6. Intencja (cel)

Intencja jest świadomym sposobem stosowania określonych działań przez nadawcę w celu osiągnięcia swoich zamiarów. Działania, które podejmuje właściciel psa, mają służyć takiemu kształtowaniu czworonoga, by jego obraz był zgodny z oczekiwaniami człowieka. Innym celem przyświecającym nadawcy w akcie komunikacji jest wyrządzenie krzywdy zwierzęciu. W analizowanym materiale napastliwe zachowania stosowane są wobec psa, by znęcać się nad nim albo pozbawić go życia. Agresor dąży w ten sposób do rozładowania napięcia lub do pozbycia się problemu (zob. np. (21), (22), (26), (27), (28)). Ujawnia przy tym swój stosunek wobec zwierząt (np. (24)), destrukcyjny motyw działania określony słowami: *bo to nie ludzie*.

W analizowanym materiale pojawia się wreszcie motyw medialny. Dla chwili sławy i zasięgów kobieta, która utopiła swojego psa w basenie, *pokazała martwego psa w mediach społecznościowych; chwaliła się jego truchłem w mediach społecznościowych; przez kilka dni trzymała martwego psa na kanapie, w międzyczasie publikując transmisje na żywo, w których chwaliła się tym, co zrobiła*.

W wielu opisanych w mediach zdarzeniach agresywne działania człowieka wobec psa prowadzą do powodzenia komunikacyjnego – do śmierci, kalectwa lub zranienia czworonoga. Z drugiej strony także brak jakichkolwiek działań, np. nieudzielenie pomocy, ze strony nadawcy agresora, uczestnika aktu komunikacji, przyczynia się do wyrządzenia krzywdy psu – spowodowania u niego obrażeń, a nawet prowadzi do jego zgonu. Trzeba jednak zauważyć, że przypadkowi uczest-

nicy aktu komunikacji (np. *mężczyzna, który natknął się na przywiązaną do drzewa sukę; mężczyzna, który poszedł do lasu z dwójką wnuków [i] w pewnym momencie usłyszeli ciche piski i skomlenie dochodzące spod ziemi*) – świadkowie okrucieństwa – wpływają na zmianę wydarzeń komunikacyjnych, ratując zwierzęta (np. *zabrał ją do kliniki, udało się uratować czworonoga*). Tym samym akt przemocy ulega zakłóceniu, nie jest skuteczny (zob. np. (12), (16), (20)).

7. Działanie/zachowanie

W akcie agresji nadawca oprawca stosuje różne strategie komunikacyjne, by osiągnąć planowane cele. Jego postępowanie wobec psa ofiary charakteryzuje się różnymi – okrutnymi – sposobami zachowania. Agresor sięga po pozbawione serca działania, które świadczą o znęcaniu się nad czworonogiem. Bestialstwo człowieka/właściciela unaoczniają na przykład takie czynności, jak: *bicie, gło-dzenie, kopanie, okaleczanie, podduszanie, podpalenie, przetrącenie, przypalanie, przywiązanie, rzucenie na beton, skatowanie, skrępowanie/związanie, strzelanie, trzymanie w odchodach, uderzanie o ogrodzenie, utopienie, uwięzienie, wlanie płynu, wyrzucenie na śmietnik / z balkonu, zabicie, zakopanie żywcem, zamknięcie w schowku, zostawienie na mrozie*.

Oto kilka egzemplifikacji⁹:

- (31) *[Mężczyzna] związał łapy psa taśmą, położył mu głowę na pieńku i odciął ją siekierą.*
 (32) *Pod nieobecność właścicielki suczki Zizi jej konkubent pod wpływem alkoholu wlał do pyszczka pieska niemal całą butelkę środka do czyszczenia toalet.*
 (33) *Według prokuratury Wojciech K. i Natalia S. od stycznia do maja 2016 roku znęcali się nad swoimi dwoma psami. Layłę mieli bić, podtapiać, podduszać, nie zapewniać jej odpowiedniej ilości pokarmu i pomocy weterynaryjnej po tym, jak podali suczce środek żrący.*
 (34) *[Pies] całe swoje 5-letnie życie spędził w niewielkim kojcu. Był odcięty od świata zewnętrznego. Nie widywał ludzi. [Inspektorzy] zobaczyli zbity z desek kojec [...]. Była też dziurawa buda i mnóstwo odchodów. Pies nie miał podstawowych szczepień. [...] nie miał też stałego dostępu do wody i miejsca do niezbędnego mu ruchu.*

Zatem napastliwy charakter zachowań, po które sięga nadawca, umożliwia mu realizację aktu agresji stanowiącego cel komunikacyjny. Agresor w swoich strategicznych działaniach niejednokrotnie używa narzędzi zbrodni, by mieć pewność, że przebieg czynu będzie skuteczny. W analizowanym materiale fortunności aktu agresji miały sprzyjać m.in. następujące przedmioty i środki: *broń, drut kolczasty, karabin, kij, łańcuch, ogień, plastikowa pałka, pręt, siekiera, taśma, żrący płyn*. Wreszcie na okrucieństwo człowieka/właściciela wobec psa wskazuje również brak jego reakcji na krzywdę, chorobę czy cierpienie zwierzęcia.

⁹ Zob. też wcześniejsze przykłady.

8. Skutek

Agresywne zachowania nadawcy niosą negatywne skutki dla odbiorcy. W analizowanych tekstach medialnych następstwem napastliwych działań agresora wobec psa są wyrządzone mu krzywdy zarówno fizyczne, jak i psychiczne. Przykłady¹⁰:

- (35) *Z kolei Shanti, drugą z suczek, mieli bić tak, że doprowadzili do uszkodzenia oka, ucha i zaczerwienienia wokół szyi. Pies był też niedożywiony.*
- (36) *Pies doznał rozległych poparzeń przetyku, wciąż walczy o życie.*
- (37) *Podkarpacie: skatowany pies ze zmiażdżonymi płucami, uszkodzoną wątrobą i oczami, które pod wpływem uderzeń wypadły mu z oczodolów. [...] Na Pomorzu „niepotrzebny” pies został żywcem przysypany górą gruzu. Cudem przeżył. [...] pies, któremu ktoś szczypcami wyszarpał bok; oskórowany pies znaleziony przy drodze; [...] pies odebrany właścicielom, bo całe swoje życie miał spędzić w zabitym deskami kojcu.*
- (38) *Melę czeka szereg badań. Na ten moment wykonano rtg głowy, które wykazało złamanie w obrębie prawej podstawy łuku jarzmowego, a także liczne złamania kości nosowej i czołowej. Pies zachowuje się jak zwierzę niesłyszące. „Najbardziej cieszy i zaskakuje to, że jest ufna i szuka kontaktu z człowiekiem”.*
- (39) *Panicznie się bał. [...] zobaczyli w środku dużego przerażonego psa.*

Skutkami aktu agresji są bez wątpienia różnego typu urazy, których doświadczyło zwierzę. Z jednej strony, odnoszą się one do fizyczności psa – są to obrażenia zewnętrzne (wygląd) i obrażenia wewnętrzne (somatyczne); z drugiej strony, wiążą się z jego psychiką – są to negatywne emocje (ból, cierpienie, smutek, strach, zagrożenie). Następstwem obrażeń zewnętrznych czy wewnętrznych są więc cierpienie duszy albo zgon. Okazuje się zatem, że skutki aktu agresji mogą być wyłącznie tragiczne. Nie można natomiast określić, czy będą one trwałe czy nietrwałe, gdyż mimo trudnych doświadczeń wiele psów wciąż nie stroni od człowieka, ufa mu i szuka z nim kontaktu.

Okrucieństwo wobec psa a aspekt społeczny i etyczny

Obraz psa ofiary, opracowany na podstawie tekstów medialnych, jest przykładem świadomego bestialstwa człowieka. Przemoc wobec zwierzęcia jest więc zjawiskiem odnoszącym się do sfery działań niszczących (Zaremska, 2002, s. 20), które cechują się brutalizacją i agresją zachowań w celu wyrządzenia krzywdy/szkody ofierze.

Po obraz bitego, maltretowanego psa sięga się w kampaniach społecznych, wykorzystując niewerbalne aspekty jego wizerunku zewnętrznego, takie na przykład jak: wzrok, wygląd skóry, ułożenie ciała. Przyglądając się obrazom psów na plakatach reklamowych, można z postawy i zachowania czworonoga odczytać

¹⁰ Zob. też wcześniejsze przykłady.

różne sensy i emocje, np.: błaganie/prośbę w oczach, ból, desperację, nadzieję, przerażenie, szczęście, smutek, strach, wygłodzenie, wykończenie / brak sił, zawód, zmalretowanie.

W kampaniach społecznych bardzo często obraz psa jest przygnębiający, ukazuje go jako skrzywdzonego i smutnego. Celem nadawców takich kampanii jest wpłynięcie na emocje odbiorcy i ukazanie ogromu tragedii zwierząt. Poruszająca kampania ostatnich lat *Pies nie jest jedyny*, będąca częścią programu *Zauważ przemoc (Spot Abuse)*, zawierała porównanie pobitego psa z dzieckiem, a obok obrazu zamieszczono dopisek: *She's / He's Next* ‘ona/on będzie następny’. W ten sposób starano się zwrócić uwagę na wagę problemu przemocy nie tylko wobec zwierząt. Twórcy kampanii chcieli zasygnalizować, że ludzie, którzy są w stanie w taki sposób potraktować istotę czującą – psa, mogą tak samo potraktować drugiego człowieka.

Walka z okrucieństwem wobec psów nie jest nową inicjatywą. Już w okresie międzywojennym potępiano m.in. bicie psów czy trzymanie ich na krótkich łańcuchach. Wynikało to, jak zauważa Anna Landau-Czajka (2019) na podstawie analizy obrazu psa w czasopiśmie międzywojennych, ze zmieniającej się wrażliwości społecznej.

Nakreślony w niniejszych rozważaniach obraz psa ofiary, będący skutkiem agresywnych działań człowieka wobec zwierzęcia, jest świadectwem czasów – pierwszych dekad XXI wieku; jest wyrazem dostrzegania wartości zwierząt w aspekcie użytkowym. Mimo że pod koniec XX wieku „obraz zwierząt jako rzeczy chronionych ze względu na swoją użyteczność ustąpił [...] konceptualizacji zwierząt jako istot żywych, zdolnych do odczuwania bólu fizycznego i psychicznego”, na co zwraca uwagę Katarzyna Sobstyl (2019b, s. 145), to wciąż dla wielu ludzi zwierzęta nie są wartością w aspekcie społecznym i etycznym, co niestety wiąże się z aktami przemocy wobec nich.

Wykaz źródeł

Źródła leksykograficzne

- ISJP – Bańko, M. (red.). (2000). *Inny słownik języka polskiego* (t. 2). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SFJP – Skorupka, S. (red.). (1985). *Słownik frazeologiczny języka polskiego* (t. 1). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”.
- SJP PWN – *Słownik języka polskiego PWN*. (@). <https://sjp.pwn.pl>
- SJPS – Sobol, E. (red.). (2005). *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SWJP – Dunaj, B. (red.). (1996). *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo „Wilga”.
- USJP – Dubisz, S. (red.). (2003). *Uniwersalny słownik języka polskiego* (t. 3). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- WSJP – Żmigrodzki, P. (red.). (@). *Wielki słownik języka polskiego*. <https://wsjp.pl>

Materiały źródłowe

- <http://chwiladlapupila.pl/media/ten-pies-przezyl-prawdziwe-pieklo/>
<http://www.o2.pl/informacje/bestialsko-skatowal-3-miesieczne-szczenie-62-latek-postrzelil-je-z-https://wiatrowki-6794304669924224a>
<https://bilgorajska.pl/aktualnosc,17656,0,0,0,Skatowana-suczka-Widok-przeraza.html>
<https://dzienniklodzki.pl/bili-i-glodzili-dwa-psy-w-mieszkaniu-na-balutach-wlasciciele-stana-przed-sadem/ar/3424561>
<https://dzienniklodzki.pl/bili-i-glodzili-psa-ktory-wczesniej-zdobywal-dla-nich-medale-zdjecia/ar/3356515>
<https://dzienniklodzki.pl/kobieta-oskarzona-o-znecanie-sie-nad-psem-przyznala-sie-do-winy/ar/3616263>
<https://dzienniklodzki.pl/lodzianie-dlugo-znecali-sie-nad-swoim-psem/ar/531043>
<https://dzienniklodzki.pl/znecal-sie-nad-dwoma-psami-na-balutach-wlasciciel-azafa-i-3letniej-suczki-uslyszal-wyrok/ar/3869957#aktualnosci>
<https://kampaniespoleczne.pl/pies-nie-jest-jedyny>
<https://klodzko.naszemiasto.pl/bulwersujacy-wyrok-za-podpalenie-psa-kuby/ar/c8-1143243>
<https://krakow.naszemiasto.pl/ten-pies-przezyl-prawdziwe-pieklo/ar/c8-645492>
<https://lodz.naszemiasto.pl/bity-i-zaglodzony-pies-zostal-odebrany-wlascicielom-z-lodzi/ar/c8-2187676>
<https://lodz.naszemiasto.pl/zaglodzili-psa-w-lodzi-amstaffka-wazy-10-kg-odpowiedza-za/ar/c8-5031783>
<https://tvn24.pl/katowice/weterynarz-wyjal-z-dzambo-7-srutowych-pociskow-w-ciele-psa-zostal-14-ra825500-2373799>
<https://tvn24.pl/krakow/forest-wraca-do-zdrowia-sa-juz-chetni-na-adopcje-ra632711-3176447>
<https://tvn24.pl/krakow/ktos-owinal-sare-drutem-i-wrzucil-do-potoku-zwyrodnialec-ra818685-2364491>
<https://tvn24.pl/krakow/ktos-strzelal-do-suczki-albo-chochial-ja-sploszyc-albo-to-chora-fantazja-ra649294>
<https://tvn24.pl/krakow/nowy-sacz-szczeniak-w-kontenerze-na-smieci-ra820929-2399727>
<https://tvn24.pl/krakow/przemysl-weterynarze-ratuja-skatowanego-psa-ra651744-3182176>
<https://tvn24.pl/krakow/wiele-dni-cierpial-uwieziony-we-wnykach-straszne-okrucienstwo-ra629876>
<https://tvn24.pl/krakow/za-butelke-wodki-zabili-szczeniaki-teraz-wzajemnie-sie-oskarzaja-ra825534-2374336>
<https://tvn24.pl/polska/brzeska-wola-szczeniak-pobity-i-przywiazany-do-drzewa-ra825757-2377895>
<https://tvn24.pl/polska/chelmza-pobity-pies-lezal-w-kaluzy-krwi-ra811594-2352144>
<https://tvn24.pl/polska/uwaga-brutalnie-skatowal-psa-widok-nie-do-opisania-ra822308-2320461>
<https://tvn24.pl/swiat/buldog-francuski-zdechl-w-samolocie-psa-zamkneli-w-schowku-na-bagaze-ra822145-2319927>
<https://tvn24.pl/trojmiasto/chelmza-mial-skatowac-szczeniaka-teraz-szukaja-go-wszyscy-ra819894-2383106>
<https://tvn24.pl/wroclaw/dolny-slask-odebrali-psa-bo-cale-zycie-spedzil-w-kojcu-ra712050-2484187>
<https://tvn24.pl/wroclaw/glodzone-drezone-w-bestialski-sposob-zabijane-bo-zwierze-to-nie-czlowiek-ra660165>
<https://tvn24.pl/wroclaw/jelenia-gora-mieli-znecac-sie-nad-swoimi-psami-sprawa-w-sadzie-ra722335-2476386>
<https://tvn24.pl/wroclaw/jelenia-gora-wiezienie-dla-oprawcow-psow-ra810966-2343096>

- <https://tvs.pl/informacje/slaskie-utopila-swojego-psa-zwierzze-mialo-skrepowane-lapy-i-pysk-33-latce-groza-3-lata-wiezienia/>
- <https://uwaga.tvn.pl/reportaze/skatowal-psa-był-poszukiwany-listem-goncym-ls6695694>
- <https://wiadomosci.wp.pl/13-letnia-perelka-przezyla-horror-wlasciciel-mial-wykorzystywac-ja-seksualnie-6418705452198017a>
- <https://wiadomosci.wp.pl/zakopal-psa-zywcem-w-lesie-policja-zatrzymala-wlasciciela-6403936125142657a>
- <https://wszystko-o-wszystkim.life/swiat/pozbawili-ciezarna-suczke-oczu-odcieli-ucho-zlamali-szczekę-to-co-dzisiaj-zwierzze-robi-dla-ludzi-sciska-za-gardlo.html>
- <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/kto-chcial-zaglodzic-psa,n,1000001109.html>
- <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/skrajnie-wycienczony-pies-w-lublinie-sprawa-zajmuje-sie-policja,n,1000017868.html>
- <https://www.dziennikwschodni.pl/swidnik/uprawial-seks-ze-zwierzetami-straz-ochrony-zwierzat-ostrzega-przed-zoofilem,n,999993834.html>
- <https://www.msn.com/pl-pl/wiadomosci/polska/katowal-psa-w-biały-dzień-w-warszawskim-parku-zwierzę-nawet-się-nie-broniło-AAA1kywkQ?ocid=msedgdhp&pc=U531&cvid=413d4c90892a418db8c79968da049c84&ei=20>
- <https://www.o2.pl/informacje/lodz-wrzucil-psa-do-smietnika-juz-go-nie-chcial-6561089832541056a>
- <https://www.o2.pl/informacje/po-pijaku-skatowal-swojego-psa-teraz-stanie-przed-sadem-6717799187790688a>
- <https://www.o2.pl/informacje/skatowal-psa-bo-był-nieposluszny-6560752076893024a>
- <https://www.o2.pl/informacje/szczyt-okrucienstwa-wlal-psu-cala-butelke-domestosy-do-pyska-6596760640031712a>
- <https://www.o2.pl/informacje/utopila-psa-w-basenie-chwalila-sie-jego-truchlem-w-sieci-6801359632587745a>
- <https://www.o2.pl/informacje/wyrzucil-psa-z-balkonu-na-8-pietrze-sad-zlagodzil-jego-wyrok-6732740762208992a>
- <https://www.o2.pl/informacje/zakopal-psa-zywcem-nie-daruja-mu-tego-nagroda-za-wskazanie-bestii-6798137603262976a>
- <https://www.o2.pl/informacje/zwyrodnialec-zatlukl-psa-kijem-od-szczotki-jego-tlumaczenie-szokuje-6683174685608448a>
- <https://www.opowiadka.com/opowiadki/przezyla-ta-suczka-przerazajace-jakim-trzeba-by-czlowiekiem-aby-zrobic-cos-takiego/>
- <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-08-15/floryda-kobieta-utopila-psa-w-basenie-nagranie-trafilo-do-szeryfa/>
- <https://www.rmf.fm/magazyn/news,50744,32-latka-celowo-utopila-swojego-psa-w-basenie-szeryfowi-puscily-nerwy.html>

Bibliografia

- Kołakowski, L. (2004). *Mini wykłady o maxi sprawach. Trzy serie*. Kraków: Wydawnictwo „Znak”.
- Landau-Czajka, A. (2019). Domownik czy służący? Pies w II Rzeczypospolitej. W: E. Borkowska, A. Borkowski, E. Kozak i in. (red.), *Pies w literaturze, kulturze języku i mediach* (s. 355–367). Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego. Stowarzyszenie.

- Maćkiewicz, J. (1999). *Słowo o słowie. Potoczna wiedza o języku*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Pajdzińska, A. (1995). Motywacje semantyczne przymiotników wartościujących. *Etnolingwistyka* 7, 5–20.
- Pisarkowa, K. (1978). Zdanie mówione a rola kontekstu. W: T. Skubalanka (red.), *Studia nad składnią polszczyzny mówionej* (s. 7–20). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Sobstyl, K. (2017). Wartościowanie człowieka i psa w ogłoszeniach adopcyjnych zwierząt. W: A. Kikiewicz, J. Piwowar (red.), *Wartości i wartościowanie we współczesnej humanistyce. III: perspektywa językoznawcza* (s. 145–154). Olsztyn: Centrum Badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Sobstyl, K. (2019a). „Bydłę mnie chapsnęło” – negatywne obrazowanie psa w komunikacji internetowej. W: E. Borkowska, A. Borkowski, E. Kozak i in. (red.), *Pies w literaturze, kulturze języku i mediach* (s. 227–238). Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego. Stowarzyszenie.
- Sobstyl, K. (2019b) Językowe obrazowanie zwierząt i ich ochrony w polskich rozporządzeniach i ustawach na przestrzeni stulecia. W: J. Klimek-Grądzka, M. Nowak (red.), *Dziedzictwo językowe przeszłości – w stulecie odzyskania niepodległości* (s. 135–147). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
- Taras, B. (2013). *Agresja. Studium semantyczno-pragmatyczne*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Wolińska, J.M. (2003). *Agresywność młodzieży. Problem indywidualny i społeczny*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Zaremska, H. (2002). Historia przemocy w Europie średniowiecznej i nowożytnej. W: S. Amsterdamski (przedmowa), *Głosy o nienawiści i przemocy. Ujęcie interdyscyplinarne* (s. 18–33). Warszawa: Wydawnictwo „Sic!”.
- Żarski, W. (2012). Pies – ewolucja pojęcia i jego realizacji leksykalnych w polszczyźnie. W: E. Skorupska-Raczyńska, J. Rutkowska, J. Żurawska-Chaszczewska (red.), *Pies w kulturach świata* (s. 77–88). Gorzów Wielkopolski: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej.